

Кузнецова М. О.,

викладач кафедри теорії та практики перекладу
Запорізького національного технічного університету

ВТОРИННИЙ ДИСКУРС АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ СУЧАСНОЇ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ: СПЕЦИФІКА НАРАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ

Анотація. В статті досліджено наративні стратегії аранжування вторинного дискурсу, проаналізовано вербально і графічно закодований спосіб інтерпретації первинного тексту, визначено інтерпретативні параметри вторинного тексту.

Ключові слова: вторинний дискурс, текст, наратив, автор, стратегія.

Постановка проблеми. У сучасному мовознавстві чітко окреслилася тенденція до дослідження мови у функціональному аспекті, адже з формуванням та проникненням елементів інформаційного поля в усі сфери антропої діяльності, людина усвідомлюється як центр семіотичного універсалу, як об'єкт, що бере участь у процесах пізнання та комунікації. Крім того, інтегративні тенденції сучасної лінгвістичної парадигми, що виявляються в комплексному поєднанні когнітивної та комунікативно-дискурсивної засад при дослідженні мовних явищ, посилюють інтерес до поліаспектного та полівимірного вивчення різних дискурсивних феноменів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Власне поняття «дискурс» займає особливу позицію в метамові гуманітарного знання XXI століття (Л. Р. Безугла І. А. Бехта, В. І. Карасик, І. М. Колегаєва, О. С. Кубрякова, О. І. Морозова, І. С. Шевченко). Поява терміну, історія його становлення та створення основних концепцій дискурсу відображають зрушення в науковій парадигмі, пов'язані з переходом від внутрішньої до зовнішньої лінгвістики. Дискурс розглядають із урахуванням різноманітних факторів, зокрема: когнітивних [1; 2], етнопсихологічних [3; 4; 5], політичних [6; 7] та ін. Незважаючи на доволі широку типологію дискурсу, яка вибудовується на основі різних типів семіотичних знаків, як-от: художній [8], політичний [9; 7], аргументативний [10; 11], етикетний [12], публіцистичний, масово-інформаційний [13] тощо, більшість наукових розвідок позиціонують його як особливий спосіб організації лінгвальної та екстралінгвальної інформації.

На початку XXI століття зі швидким прогресом комунікаційних та інформаційних технологій особливий інтерес викликає вторинний тип дискурсу, безперервні процеси моделювання якого в англомовному кіберпросторі каузовано перманентним зростанням кількості англомовних текстів сучасної маскультури. Таким чином, **актуальність** нашого дослідження зумовлена, по-перше, тенденцією до дослідження функціонування мови в різних сферах життя англомовного співтовариства, по-друге, бурхливим розвитком у глобальному комунікативному середовищі мовних, соціальних і дискурсивних практик, і, по-третє, відсутністю у вітчизняній лінгвістиці науко-

вих праць, що застосовують на англомовному текстовому матеріалі когнітивно-комунікативний підхід до аналізу феномена вторинного дискурсу.

Отже, **об'єктом** представленого дослідження постає вторинний дискурс англомовних текстів сучасної масової культури, а **предметом** безпосереднього аналізу – наративні стратегії продуцентів вторинного текстопростору, тобто вербально і графічно закодований спосіб інтерпретації первинного тексту.

Метою статті є аналіз специфіки наративних стратегій вторинного продуцента у площині вторинного дискурсу англомовного художнього тексту.

Матеріалом дослідження послугувала серія епічних романів у жанрі фентезі «A Song of Ice and Fire» Дж. Р. Р. Мартіна, а також вторинний текстопростір зазначеного твору, представлений у базі автоматизованого електронного текстового архіву FanFiction.net.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наративність, як широкоживаний спосіб текстотворення, а також специфічна стратегія текстотвірного способу подання світу або фрагменту світу у вигляді сюжетно-оповідних висловлювань у вторинному дискурсі англомовних текстів сучасної масової культури має свою специфіку. При дослідженні її особливостей, перш за все, слід зазначити, що зміна рольових парадигм як іманентна характеристика вторинного дискурсу відбувається за умови залучення реципієнта до інтерпретативної спільноти, яка надає йому можливості творчо самореалізуватися у ролі вторинного автора.

Отже, трансформація реципієнта первинного тексту (першоджерела, оригіналу) у продуцента вторинного тексту відбувається шляхом залучення першого до інтерпретаційної діяльності. Іншими словами, відбувається не лише творче вираження власного читацького досвіду, але й перехід із однієї творчої інстанції до іншої. Трансформація типу «реципієнт – автор» надає право вибору та реалізації первісної інтерпретаційної стратегії, а також формування індивідуального канону. Реципієнту вторинного тексту, іншими словами вторинному реципієнту, відводиться роль споживача продукту, критика та коментатора, однак і її не слід недооцінювати, адже продукування вторинного тексту зумовлено саме читацькою аудиторією. Реципієнт вторинного тексту – це та категорія, яка є присутньою безпосередньо у творчому акті вторинного автора, адже останній орієнтується на так званого ідеального реципієнта.

Суголосним в цьому плані видається міркування Умберто Еко [14] стосовно зразкового читача і зразкового автора. На його думку, зразковий читач – це читач, запро-

грамований текстом, а «творцем» свого читача може бути зразковий автор, який реалізує себе у нарративній стратегії як сукупності інструкцій для зразкового читача, адже твір лише дає останньому можливість заповнити лакуни, володіючи певною уявою, знаннями і досвідом. Таким чином, свого ідеального та зразкового реципієнта вторинний автор готує сам, використовуючи для цього специфічну сигнальну систему – *референтно-інтерпретативне поле*, яке формулюється і закріплюється в паратекстовій зоні, або зоні модифікованої комунікативної авторської інтенції, яка відіграє провідну роль у формуванні індивідуального референтного поля для кожного вторинного тексту.

Паратекстова зона призначена для безпосереднього впливу на читача. Вона є тим перехрестям, де вперше перетинаються свідомість реципієнта як когнітивного та креативного суб'єкта з усім комплексом його емоційного, культурного та соціального досвіду зі свідомістю продуцента тексту. Паратекст є особливим інструментом «роботи» автора зі свідомістю читача [15, 45], він виконує функцію визначення нарративної стратегії автора вторинного тексту, створює певну атмосферу, яка є фоном для представлення подій, надає їм додаткових інтерпретаційних можливостей та структурує безпосередній читацький досвід у вторинному дискурсі, створює єдині, складні інтерпретативні рамки для вторинного тексту.

Отже, розміщення вторинного тексту в мережі Інтернет супроводжується залученням певного набору вербальних маркерів, які складають унікальну паратекстову систему, створюють різноманітні форми закріплення діалогу між вторинними текстовими інтерактантами. Так, до інтерпретативних параметрів вторинного тексту відносимо характеристику сюжету та хронотопу, індивідуальний канон, віковий поріг цільової аудиторії, жанрові особливості, характеристику композиції, наявність певних персонажів і типи їх взаємин, ступінь завершеності твору та рівень його популярності.

Далі на прикладі оформлення поля заголовку вторинного тексту «And so my watch has ended» розглянемо більш детально кожен з вищезазначених інтерпретативних параметрів, які є стандартними для хостінга fanfiction.net:

Author: Durai

This is the story about a man of the Night's Watch, named Thyn. His insatiable desire for murder will soon get him into trouble that could jeopardize of Westeros.

Rated: Fiction T – English – Fantasy/Adventure – Jon S. & Gregor C. – Chapters: 6 – Words: 3,973 – Reviews: 2 – Updated: 05-02-13 – Published: 04-26-13.

Як бачимо з прикладу в паратекстовій зоні вербально закодована як технічна, так і змістова інформація, зокрема: назва твору; нік автора; характеристика сюжету; віковий поріг вторинних реципієнтів; обрана мова для написання вторинного тексту; жанр; задіяні персонажі (їх взаємини); обсяг тексту (кількість глав / слів); наявність / кількість відгуків на прочитаний текст; наявність / кількість реципієнтів, які додали твору власний повнотекстовий архів як улюблений; дата оновлення вторинного тексту; дата його опублікування (у разі, якщо текст є завершений).

Як свідчить проведений аналіз, кожен вторинний текст має власну креативну назву, наприклад: «The Power of one», «And so my watch has ended» або «Throne for a

Queen», яка імпліцитно або експліцитно кодує засоби мовної об'єктивації таксонів різних рівнів концептуальної матриці первинного дискурсу саги Дж. Р. Р. Мартіна «A Song of Ice and Fire» [див.: 16, 117]. Саме це і дає можливість скласти доволі повне враження про вторинний текст як продукт різних інтерпретативних стратегій та передбачити завдяки семам, закладеним у заголовки, про що буде йти мова.

Специфіка вторинного дискурсу передбачає анонімність вторинних авторів, які продукують тексти під мережевими псевдонімами. Таким чином, наступний інформаційний блок стосується *псевдоніма автора вторинного тексту*, із впровадженням якого пов'язаний основний принцип існування мережевого тексту – принцип вторинності. Імена персонажів первинного тексту, якими нагороджують себе деякі з текстових антропоморфів є претензією на самовираз, самоствердження або спробу досягнути певного порозуміння, яке, можливо, недоступне їм у повсякденному житті.

Анонімна взаємодія учасників інтерпретативної спільноти в мережі Інтернет позбавляє вторинних реципієнтів найменшої інформації про вторинного автора, і вони мають справу, таким чином, із «чистим текстом», який визнається рухомим і самодостатнім у процедурі породження смислу. Це дає змогу сприймати весь вторинний текстопростір як прояв Бартівської «смерті автора» [17, 166] – заперечення традиційного уявлення про автора як джерело тексту, джерело знань та єдиного авторитету під час інтерпретації. З іншого боку, суттєвим видаються положення Дж. Х. Міллера про читача як джерело смислу, адже вторинний реципієнт опановує вторинний текст і накладає на нього певну схему смислу [18]. Тим не менш, у випадку комп'ютерно-опосередкованої комунікації, що конструює образ реципієнта-продуцента на основі інтерпретації вербальних текстів, образ автора замінюється вторинним текстом, і, таким чином, реалізується один із канонів епохи постмодернізму про те, що тіло є текстом, а текст, у свою чергу, стає тілом партнера по комунікації.

Характеристика *сюжету* у паратекстовій зоні відбувається за принципом анотації, тобто короткого змісту або опису ситуації, з якої починається оповідь вторинного тексту. Тут вторинний автор також окреслює *індивідуальний канон* – інформує, який набір елементів первинного текстопростору став основою для нових фігур і побудов, або яку частину первинного тексту було проігноровано під час продукування вторинного. Наприклад, у вторинному тексті під назвою «Ned Stark Lives» автор у паратекстовій зоні пропонує вторинному реципієнту альтернативну версію розвитку подій за умов, що один із улюблених персонажів – Еддарт Старк – не помирає в кінці книги «A Game of Thrones». Таке повідомлення успішно декодується вторинним реципієнтом, який перебуває в одному комунікативному та інтерпретативному просторі з автором, і, таким чином, вторинний автор і вторинний реципієнт спільно окреслюють канонічну основу вторинного тексту, домовляючись в процесі аранжування вторинного дискурсу про власний канон.

Загалом, вторинний тип дискурсу функціонує на засадах суворо *встановлених конвенцій* та *спеціалізованої термінології*, які використовуються і змінюються всередині кожної окремої інтерпретативної спільноти, а

«встановлення певного набору правил і стандартів, яких слід дотримуватись для того, щоб продовжувати бути її частиною, характеризується загальними цілями, специфікою тематики та жанром спілкування всередині фендому як середовища продукування вторинного дискурсу» [19, 201-202].

Безперечний інтерес викликає використовувана номенклатура «*попередження*» та «*жанрів*». Так, хостінг *fanfiction.net* впроваджує власні суворі й деталізовані правила щодо рейтингу, при порушенні яких можна бути видаленим з сайту. Ці приписи захищають, як правило, інтереси своїх молодих реципієнтів. Отже, графа «*Rated*» виконує функцію попередження про всі неприємні моменти, які можуть чекати на реципієнта вторинного тексту, зокрема: сцени насильства, жорстокості, відверті сцени, смерть персонажів тощо, а, отже, кодує віковий поріг цільової аудиторії. У вищенаведеному прикладі позначка «*Fiction T*» свідчить про те, що вторинний текст не розрахований на коло реципієнтів молодше 16 років, адже він написаний грубою брутальною мовою, і в ньому наявні непристойні сцени танасильство.

Інший параметр – «*жанрові особливості*» – можна вважати особливим маркером загальної настрою, емоційного забарвлення та деяких сюжетних характеристик вторинних текстів [див.: 20]. Наступний параметр вербально кодує *наявність* у вторинному тексті *здійяних персонажів первинного текстопростору* саги Дж. Р. Р. Мартіна «*A Song of Ice and Fire*», типи їх взаємин, попереджає читача про те, кому належить несподівано змінити орієнтацію тощо. Персонажі первинного текстопростору, між якими передбачаються романтичні / сексуальні стосунки за сюжетною лінією вторинного тексту, записуються через косу риску (*slash*), де ініціатора стосунків (або активного партнера) прийнято записувати першим. Добре відомих персонажів канону зазвичай позначають ініціалами.

Далі у паратекстовій зоні подається *технічна інформація*: його структура, зокрема кількість розділів і слів (*Chapters: 6 – Words: 3,973*). Слід зазначити, що серед усього корпусу вторинних текстів є такі, обсяг яких сягає сотні тисяч слів, тобто вони складаються з декількох розділів, але є й такі тексти, які налічують лише кілька сотень слів, а подекуди й менше.

Наступний розділ інформує вторинного реципієнта про *ступінь завершеності / незавершеності вторинного тексту* (*Complete / In-Progress*), що є вельми суттєвим, адже вторинні автори можуть розміщувати в мережі Інтернет й незакінчені тексти, які потребують подальшого опрацювання. Коли вторинний текст все ж таки публікується і маркується як «завершений», він переходить із однієї творчої інстанції «*In-Progress*» (для вторинних авторів) до іншої «*In-Progress*» (для вторинних реципієнтів). Таким чином, позначка «*In-Progress*» слугує своєрідним вербальним маркером інтертекстуальності вторинного дискурсу, адже покликає, перш за все, забезпечити константне функціонування дискурсивного простору для комунікантів в межах вторинної текстової комунікації [21, 6-7].

Досить актуальними постають питання стосовно *плагіату й законності вторинного текстопростору*, а також *проблема збереження авторського права*. Деякі дослідники, а разом з ними й власне автори первинних текстів, стверджують, що це крадіжка інтелектуальної власності

[22]; інші переконані, що це інтерпретативна діяльність та критика оригінального твору [23], що слід визнавати за фанатами право на трансформацію вихідних творів, так само як визнають моральні права автора [24]. На наш погляд, суттєвим у вирішенні питання збереження авторського права є той факт, що вторинний тип дискурсу створюється не для отримання прибутку, а задля творчої самореалізації, адже запозичуються здебільшого лише персонажі та інші окремі реалії первинного текстопростору. Прагнення вторинних авторів уникнути звинувачень у порушенні закону про авторське право спричинило формування відмови від будь-яких формальних претензій на первинний текст. Отже, основним принципом, що скеровує вторинний комунікативний простір й усю інтерпретативну спільноту, є так званий гедоністичний принцип.

Підводячи *підсумки*, слід зазначити, що закріплення паратекстової зони як традиційної для вторинного типу дискурсу форми діалогу вторинного автора з вторинним реципієнтом свідчить про розпочату в межах вторинного дискурсу англословних текстів сучасної маскультури самоструктурацію, адже вторинними авторами вироблена власна система оцінок, рейтингів і специфічна фікрайтерська поетика. Усі класифікації, запропоновані нами в дослідженні як наративні стратегії вторинних авторів, мають умовний характер, адже у їх визначенні основну роль відіграє сам вторинний продуцент, який керується виключно суб'єктивним ставленням до власного творіння, тобто виходить із особистих емоційних переваг, смаків та інтересів.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі взаємодії вербальних текстів із візуальними, у вивченні візуальної складової вторинного дискурсу, зокрема статичної та динамічної візуальної образності.

Література:

1. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации / Елена Александровна Селиванова. – К. : Брама ; Изд-во Вовчок О. Ю., 2004. – 336 с.
2. Шевченко І. С. Когнітивно-прагматичні дослідження дискурсу / І. С. Шевченко // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. – Харків : Константа, 2005. – С. 105–117.
3. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / Владимир Ильич Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
4. Красных В. В. «Свой» среди «чужих»: мифилиреальность? / Виктория Владимировна Красных. – М. : Гнозис, 2003. – 375 с.
5. Попова З. Д. Язык и национальная картина мира / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – [2-е изд.]. – Воронеж : Истоки, 2003. – 60 с.
6. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / Михаил Львович Макаров. – М. : Гнозис, 2003. – 280 с.
7. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса / Елена Иосифовна Шейгал. – М. ; Волгоград : Перемена, 2000. – 368 с.
8. Бехта І. А. Дискурс наратора в англословній художній прозі / Іван Бехта. – К. : Грамота, 2004. – 304 с.
9. Серю П. Как читают тексты во Франции. Вступительная статья / П. Серю // Квадратура смысла: Французская школа анализа дискурса. – М. : ОФО ИГ «Прогресс», 1999. – С. 12–53.
10. Dijkvan T. A. Introduction : The role of Discourse Analysis in Society / T. A. van Dijk // Handbook of Discourse Analysis. – 1985. – Vol. 4. – P. 1–8.
11. Демьянков В. З. Интерпретация текста и стратегемы поведения / В. З. Демьянков // Семантика языковых единиц и текста. – М., 1979. – С. 110–117.
12. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації / Георгій Георгійович Почепцов. – К. : ВЦ «Київський університет», 1999. – С. 75–126.
13. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність : [монографія] / К. Серажим. – К., 2002. – 392 с.

14. Эко У. Шесть прогулок в литературных лесах / У. Эко. – М. : Симпозиум, 2002. – 285 с.
15. Дубина А. Функциональность паратекста в рецептированных У. Стайрона / А. Дубина // Слово и / как власть: авторство и авторитет в американской культурной традиции : XXXI Междунар. конф. рос. общ-ва по изучению культуры США : материалы. – М., 2006. – С. 45–50.
16. Кузнецова М. О. Системна організація концептосфери саги Дж. Р. Р. Мартіна «A Song of Ice and Fire» / М. О. Кузнецова // Нова філологія : [зб. наук. пр.] – Запоріжжя : ЗНУ, 2013. – № 55. – С. 114–118.
17. Piret V. Literature in Cyberspace [Electronic resource] / Viire Piret. – Access mode: <http://www.folklore.ee/folklore/vol29/cyberlit.pdf>.
18. Миллер Дж. Х. Триумф теории и производство значений / Дж. Х. Миллер // Вопросы литературы. – № 5. – М., 1990. – С. 83–87.
19. Gee J. P. An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method / James Paul Gee. – [3rd ed.]. – New York : Routledge, 2010. – 218 p.
20. Кузнецова М. О. Жанрова специфика коммуниктивно-текстового феномена «фанфикшен» (на материале саги Дж. Р. Р. Мартіна «A Song of Ice and Fire») / М. О. Кузнецова // Нова філологія : [зб. наук. пр.] – Запоріжжя : ЗНУ, 2014. – № 60. – С. 93–97.
21. Busse K. Working Progress / Kristina Busse, Karen Hellekson // Fan Fiction And Fan Communities in the Age of the Internet. – Jefferson, North Carolina : McFarland & Company, 2006. – P. 5–32.
22. Chander A. Everyone's a superhero: A cultural theory of «Mary Sue» fanfiction as fair use [Electronic resource] / Anupam Chander, Madhavi Sunder // California Law Review. – 2007. – Vol. 95. – P. 598–601. – Access mode: <http://scholarship.law.berkeley.edu/californialawreview/vol95/iss2/7/>.
23. Chua E. Fanfiction and copyright; Mutually exclusive, coexistent or something else? Considering fanfiction in relation to the economic / utilitarian theory of copyright / Ernest Chua // Murdoch University E Law Journal. – 2007. – Vol. 14, № 2. – P. 215–232.
24. Costello V. Cultural out laws: An examination of audience activity and online television fandom / Victor Costello, Barbara Moore // Television and New Media. – 2007. – Vol. 8, № 2. – P. 124–143.

Кузнецова М. А. Вторичный дискурс англоязычных текстов современной массовой культуры: специфика нарративных стратегий

Аннотация. В статье исследованы нарративные стратегии ранжирования вторичного дискурса, проанализирован вербально и графически закодированный способ интерпретации первичного текста, определены интерпретативные параметры вторичного текста.

Ключевые слова: вторичный дискурс, текст, нарратив, автор, стратегия.

Kuznetsova M. Secondary discourse of the English modern mass culture texts: specificity of the narrative strategies

Summary. The article sets out to provide the research of the narrative strategies of the secondary discourse production. It analyzes graphically and verbally encoded method of the primary text interpretation, defines the interpretive parameters of the secondary text.

Key words: secondary discourse, text, narrative, author, strategy.